

Het belang van vrijetijdsdemocratie

TvMR sprak met Demos vzw

Door Marie Cuvelier¹ en Joanna Wils²

Verkiezingen worden weleens omschreven als de hoogdag van de democratie. Maar herleiden we democratie niet te vaak tot het inkleuren van bolletjes? Demos vzw zet zich dagelijks in voor brede participatie en de democratische rol van jeugdwerk, sport en cultuur. De organisatie is gegroeid uit Kunst en Democratie, een platform opgericht als reactie op de Zwarte Zondag in 1991.

“We zijn blijven strijden voor de waarden die gepaard gingen met de reactie op die gebeurtenis”, vertelt Turid, medewerker bij Demos die zich inzet voor jeugd- en cultuurprojecten. Tijdschrift voor Mensenrechten sprak ook met Ben en Yeboah. Ben legt zich als medewerker toe op inclusie en netwerken op het niveau van lokale besturen. Yeboah werkt samen met Demos rond vrije tijd en creatieve ruimtes voor jongeren in kansarmoede of kwetsbare situaties, onder meer via zijn participatief project [Chapp de mic.](#)

TvMR: Demos is een kenniscentrum dat werkt aan gelijkheid en participatie in de kunst-, jeugd- en sportsector. Wat houdt dat concreet in?

Turid: We zetten in op participatie in die drie sectoren, met een focus op mensen die uitgesloten worden of in maatschappelijk kwetsbare posities zitten. Via projectoproepen of partners komen we in contact met organisaties en initiatieven die we proberen te ondersteunen in hun ambities.

Ben: We brengen organisaties uit verschillende sectoren met elkaar in contact, zodat ze ook met elkaar samenwerken en goede praktijken

van elkaar kunnen overnemen. Zulke netwerken uitbouwen is een belangrijke taak van Demos. Daarbij is het heel belangrijk dat we niet vanuit een ivoren toren werken, maar net proberen om onze doelgroepen zoveel mogelijk te betrekken om te garanderen dat ons werk relevant is.

TvMR: Zijn die netwerken het geheim voor sterke participatie? Wat verstaan jullie juist onder een participatieve maatschappij?

Turid: Participatie draait niet enkel om deelname aan het publieke leven, maar ook om het deelhebben aan dat publieke leven. Voor vrije tijd betekent dit dat personen ook een zeg hebben in de vorm en inhoud van de vrijetijdsactiviteiten. Dat kan verschillende vormen aannemen, maar uiteindelijk is er pas participatie als er echt gelijkwaardige samenwerking is, als er op voet van gelijkheid aan inhoud wordt gebouwd.

Ben: Om het met een metafoor uit te leggen: we benaderen vrije tijd niet enkel vanuit een cliëntperspectief, maar ook vanuit een burgerschapsperspectief. In een cliëntperspectief is jeugdwerk, sport en cultuur een product dat wordt aangeboden aan een klant, die de keuzevrijheid heeft om het product te consumeren of niet. Als die klant niet deelneemt, is dat in grote mate het resultaat van die persoonlijke keuze. Vanuit een burgerschapsperspectief kijken we naar jeugdwerk, sport en cultuur als een collectief goed van en voor de hele gemeenschap. De burger is in die zin mede-eigenaar of aandeelhouder. Vanuit dit perspectief is het structureel minder of niet deelnemen van groepen van mensen een democratisch tekort.

1 Marie Cuvelier behaalde haar Master in de rechten aan de KU Leuven en start daar volgend academiejaar haar doctoraat.

2 Joanna Wils behaalde haar Master in de rechten aan de KU Leuven en start volgend academiejaar een LL.M. aan NYU.

TvMR: Jullie verbinden vrijetijdsparticipatie aan democratie. Herleiden we <democratie> te snel tot verkiezingen?

Turid: In elk geval is het belangrijk om politieke beleidsparticipatie en participatie aan het dagelijkse leven samen te bekijken. Actief burgerschap gaat over meer dan het zetelen in raden of het deelnemen aan verkiezingen. Inzet in de eigen buurt, bijvoorbeeld, wordt niet altijd erkend als waardevolle burgerschapsparticipatie. Dat zie je ook bij jongeren: zij zijn duidelijk vragende partij voor participatie in politiek beleid, maar zelf initiatieven opstarten is ook een waardevolle manier om de maatschappij mee vorm te geven. Zulke initiatieven krijgen niet altijd de schijnwerper die ze verdienen. Daar proberen wij verandering in te brengen.

Ben: Onze organisatie werkt rond vrije tijd, omdat we – zoals ik eerder aanhaalde - ervan overtuigd zijn dat een samenleving met een serieus democratisch tekort zit als bepaalde groepen personen systematisch minder kansen krijgen en structureel minder deelnemen aan maatschappelijke interacties. Door een forum te geven aan diverse actoren in het veld die dit tekort benoemen of bestrijden, willen we ons democratisch engageren.

Personen die zijn opgegroeid met veel kansen in jeugdwerk of sportorganisaties beseffen vaak niet hoeveel het hen heeft bijgebracht. Het is voor velen een evidentie geworden, waardoor ze de waarde van vrije tijd niet inzien, of vrije tijd niet beschouwen als een basisbehoefte. Sociale diensten zitten vaak op hun tandvlees zonder ook over vrije tijd na te denken. Maar vrije tijd kan onder meer zorgen voor vriendschappen en een groter netwerk. In het eerste actieplan rond armoede stond al dat mensen eerder creperen van de eenzaamheid dan van honger. Je basisbehoefte als mens zijn niet vervuld als je niet kan deelnemen aan vrije tijd.

TvMR: Aan wie is het om aan dat democratisch deficit te werken? Aan de politiek? Aan de burgers onderling?

Turid: Aan beide. Er is nood aan initiatieven die lokaal groeien, maar tegelijkertijd moet het politieke kader zulke initiatieven mogelijk maken. Demos probeert daarom op beide fronten te werken: we belichten organisaties van onderuit, maar doen ook beleidsaanbevelingen aan overheden van het lokale tot het gewestelijke niveau. Het beleid en de burgerinitiatieven moeten elkaar ontmoeten, maar vandaag is dat vaak nog te veel gevraagd. In een ideale wereld vertrekt het politieke niveau van wat er lokaal leeft.



Ben: Vandaag maken geëngageerde mensen vaak het verschil in lokale besturen en initiatieven, maar het is spijtig als de mate van participatie van individueel engagement afhangt.

Turid: Het gaat erom te luisteren naar wat er leeft, en daarmee aan de slag te gaan. Daarbij is het belangrijk om niet enkel te luisteren naar wat je gemakkelijk opvangt, maar ook te zoeken naar wat je niet meteen ter ore komt. Als succesvolle scoutsgroep, bijvoorbeeld, kan je nog steeds op zoek gaan naar de mensen die je niet bereikt. Als je organisatie niet zo divers is als de omgeving, moet dat je aan het denken zetten. Het is niet simpel om de werking van je eigen organisatie zo in vraag te stellen, maar het is heel waardevol om het te doen.

TvMR: Is er een manier om te garanderen dat je alle stemmen mee hebt?

Ben: Dat is niet gemakkelijk. Je mag absoluut niet onderschatten hoeveel mensen in de schaduw van de maatschappij leven, bijna op een onzichtbare manier. Veel van onze inspanningen bereiken die mensen ook niet. Maar dat is natuurlijk geen reden tot doemdenken, want er zijn ook veel goede initiatieven en de impact daarvan is



heel betekenisvol. Die impact zien en horen bij iemand die, dankzij een goede samenwerking op het terrein, voor het eerst haar kinderen mee op uitstap naar de zee kan nemen. Zien wat die beleving voor haar en haar gezin maanden later nog betekent, dat motiveert en maakt de waarde van vrijetijdsparticipatie duidelijk.

Organisaties vertrekken vaak vanuit bestaande concepten, om zich dan af te vragen hoe ze het brede publiek tot bij zich krijgen. Dat is een oneerlijke manier van werken. Grote centrumspelers als Chiro, scouting en jeugdhuiswerk zijn ook ooit ontstaan in een specifieke context. Demos steunt het idee dat er geen moeilijk bereikbare

doelgroepen zijn. Wel bestaan er moeilijk bereikbare organisaties.

TvMR: Hoe weet je als initiatiefnemer welke drempels je moet wegnemen?

Ben: Mensen gaan snel over tot het stellen van vragen, maar het is belangrijk dat er eerst een echte ontmoeting plaatsvindt. Dat vergt respect, tijd en ruimte, maar zorgt voor een voedingsbodemp voor participatie. Zoals de slogan het samenvat: "De relatie gaat de participatie vooraf". Dat geldt zeker voor projecten die ondersteund worden door projectsubsidies. Die subsidies zijn eindig, maar een goede relatie kan ervoor zorgen dat het project tot lang na de subsidies standhoudt.

Turid: Er bestaan verschillende participatiestrategieën die samen een continuüm vormen. Het is belangrijk om niet te vergeten dat er meer strategieën zijn dan co-creatie en inspraak, en dat ze allemaal afhankelijk zijn van de context. Eén ervan is 'ruimte maken'. Als je de macht hebt om initiatieven te organiseren, kan het soms belangrijk zijn om simpelweg ruimte vrij te maken voor nieuwe initiatieven van burgers.

Ben: Het kan voor jongeren bijvoorbeeld waardevol zijn als in een sporthal bepaalde tijdsblokken open worden gelaten voor evenementen en initiatieven die zij zelf op poten willen zetten.

TvMR: Jullie hebben het over drempels en mensen bereiken. Wat vinden jullie in die context van de afschaffing van de opkomstplicht bij gemeenteraadsverkiezingen?

Yeboah: Het is veelzeggend dat wij soms klagen over verkiezingen, terwijl dat in veel landen geen evidentie is. Er zijn heel veel mensen gestorven zodat wij vandaag kunnen stemmen. Daarom vind ik dat iedereen 'stemplichtig' zou moeten zijn. Vandaag wordt er jammer genoeg te weinig waarde aan gehecht. Er wordt gezegd dat iedereen die wil stemmen, wel zal komen

stemmen, maar omdat de politiek soms zo ingewikkeld is, kan dat jongeren afschrikken.

TvMR: De overheid probeert soms ook om de politiek dichter bij burgers te brengen. Wat vinden jullie van initiatieven zoals de burgerbevraging 'Een land voor de toekomst' van minister van Institutionele Hervormingen en Democratische Vernieuwing Annelies Verlinden, die werd overladen met kritiek omdat ze te ingewikkeld zou zijn? Welk advies zouden jullie geven aan de toekomstige verkozen politici om de stem van de burger rechtstreeks te betrekken bij het beleid?

Ben: In elk geval vind ik dit soort initiatieven waardevol. Mits ze aan een aantal voorwaarden voldoen, creëren ze misschien een bewustzijn en een gevoel van verbondenheid bij de mensen die eraan deelnemen. Er is natuurlijk geen garantie dat dat gevoel blijft hangen, en sommige mensen zullen ontgoocheld zijn over het resultaat. Toch zijn het allemaal belangrijke oefeningen in democratie. Het zijn momenten waarop je met verschillende mensen - al blijft dat natuurlijk relatief - ideeën uitwisselt en elkaar beter leert begrijpen. Dat is enorm waardevol: graag meer van dat!

Turid: Grote initiatieven die rechtstreeks uitgaan van ministers zijn natuurlijk niet de enige weg voor burgers om hun stem te laten horen. Initiatieven die lokaal en op een laagdrempelige manier met jongeren aan de slag gaan, zijn minstens even belangrijk om jongeren actief mee te laten nadenken over wat onze politiek nu eigenlijk inhoudt.

Zulke projecten kunnen jongeren bevestigen in hun gevoel dat ze er mogen zijn. Zo versterk je die jongeren, wat deel uitmaakt van participatie aan de maatschappij en democratie. Die stap kan op verschillende manieren gezet worden, via jeugdwerking of via creatieve ruimtes, maar het is van democratisch belang dat ze gezet wordt. Als mens leer je zo stilaan je plek innemen en jezelf te vormen. Het gaat dan niet over het al dan niet gelijk hebben, maar over het vinden van plaats.

Yeboah: Ik merk ook zelf dat ik door met jongeren te werken echt een verschil kan maken, meer dan als ik een minister zou zijn denk ik. Door één-op-één te werken met jongeren, aan de hand van groepsgesprekken en creatieve projecten, kan ik hen helpen om rust en ruimte te creëren in hun hoofd.

TvMR: Welk advies zouden jullie geven aan de toekomstige verkozen politici om de stem van de burger te betrekken bij het beleid?

Ben: Ik zou durven antwoorden op die vraag met "alles wat werkt vind ik prima". Ik heb veel bewondering voor mensen die zo geëngageerd zijn dat ze zich lokaal inzetten en stilstaan bij participatie, om dan bijvoorbeeld iets te organiseren rond verkiezingen. Uiteindelijk is dat waar het allemaal om draait.

TvMR: Wat hopen jullie in de toekomst nog te bereiken met Demos?

Ben: Wat is onze droom eigenlijk? Dat is een belangrijke, maar moeilijke vraag. Ik denk dat ik hiervoor terugval op het breed bewust maken van mensen en instellingen van de kracht en de waarde van vrije tijd. Ik heb zelf op verschillende manieren mogen ervaren hoe verrijkend vrije tijd is en hoe sterk dat iemand kan maken. Hoe meer mensen kunnen genieten van vrije tijd, hoe beter voor de maatschappij.

Turid: Ik denk dat er een grote waarde schuilt in het feit dat Demos geen deel uitmaakt van koepels van jeugdwerk, sport, cultuur of lokale besturen. We hebben de luxepositie om van buitenaf al die organisaties te kunnen verbinden en samen te brengen met sectoroverschrijdende initiatieven. Die verbindende rol is onze grootste troef. Ik hoop voor de toekomst dat we onze democratische ambitie kunnen waarmaken door mensen samen te blijven brengen die elkaar anders niet zouden ontmoeten.